

AHLÂK VE AHLÂK GÜZELLİĞİ

«Hak ile hahsız ve halk ile
nefissiz ol.»

— Abdülkadir Geylânî —

I — İnsanlar bir dış bünyesi ve buna arız olan hastalıkları bulunduğu gibi bir de iç bünyesi ve bunun da haksızlıkları vardır.

Dış bünyemize ârız olan hastalıkların tedavisine hekimlik bakar. İç bünyemizin tedavisini; ruhumuzun kurtulma yollarını biz, peygamberler ve onların yerine geçmiş olan zatlardan öğreniriz. Dış bünyemizin sıhhati maddî hastalıklardan salim olmamızla kaimdir. İç bünyemizin sıhhati ise ahlâklı olmak, şariat miyarına göre tam ahlâk sahibi bulunmakla temin ve muhafaza olunabilir. Dış bünyemiz nasıl güzel ve sıhhatlı yahut çirkin ve hastalıklı olursa iç bünyemiz, iç yüzümüz de güzel, sıhhatlı veyahut çirkin ve hasta olabilir.

Topraktan yaratılan ve yine toprağa karışacak olan dış bünyemizin hastalığı, çirkinliği muvakkat ise de iç bünyemizinki böyle değildir, bunun hastalığı ve ızdırabı, ebediyet ve melekût âlemine mensup olan ruhumuzu ve onun kabı olan bedenimizi sonsuz bucaksız felâketlere uğratar.

II — Her hangi bir fiil ve hareket kendimizi zorlamadan bizden zuhur ediverirse ona hulk-huy derler ki bunlardan şariatın düsturlarına uygun olanları güzel ahlâk, uygun

olmayanları kötü ahlâk sayılır. İyi ahlâk ve ahlâk güzelliği için şu dört şartın bulunması lâzım olduğu ileri sürülmektedir:

A) Sözüün gerçek ve yalanını, inananların hak ve batılını. işlerin iyi ve kötülerini biri birinden kolaylıkla ayırt edecek temyiz kuvveti bulunmaktadır ki gerek bilgide ve gerek işde tam doğruyu bulmak demek olan ve iyi ahlâkın başı bulunan hikmet de bu temyiz kuvvetile elde edilir. Kendisinde bu kuvvet bulunan kimse elindeki bu miyar ile iyi ahlâkın yolunu bulmuş ve kendi de iyi ahlâk sahibi olmuş olur.

B) Bizdeki gadap-öfke kuvvetini hikmete uygun dereceye ayarlıyarak ne öfkeye ne de korkuya kapılmamış bulunmak.

C) Şehvet (yeme, içme ve saireye karşı duyulan arzu ve iştiha kuvveti) ni de hikmetin idaresine vermiş olmak.

Ç) Gadap ve şehvet kuvvetleri şariat miyarile ayarlanmış olmak.

Rahipter ve diğer bazı meslek mensuplarının yaptıkları gibi gadap ve şehvet kuvvetlerimizi öldürmeye kalkışmak adetâ dış yüzümüzdeki azamızdan meselâ gözümüzü kör etmek ve burnumuzu kesmek gibi bir hareket olur. Dış yüzümüz, göz ve burnumuzla tam ve güzel olduğu gibi iç bünyemizin güzelliği de bu ma'nevî azamızın tamam olması ile kâimdir.

Bizim yapacağımız iş, şeriatin bize çizmiş olduğu hareket hattına göre bu kuvvetleri nizama koymak ve bunlara istikamet vermektir.

Gadap kuvvetinin ayarlanması ve tam itidal noktası bulunması şecaatı teşkil eder; bu noktadan aşağı kalan derece ile yukarı giden derece ahlâkî itidali aşmış veya geri kalmış olur ki ikisi de zararlıdır.

Şehvet kuvveti de ayarlanınca iffet noktasına gelir ki bu noktada bulunanlar tam ahlâklı sayılırlar.

İşte bu itidal noktalarının alt veya üst taraflarında bulunan insanlar bu noktaya yakınlık ve uzaklıkları nisbetinde biri birine nazaran daha çok veya daha az ahlâklı olurlar.

Bizdeki gadap ve şehvet kuvvetleri boş yere yaratılmış olduğundan bunların öldürülmeleri mümkün olamayacağı için bu yolda sarf edilen gayretler faydasızdır. Bu kuvvetlere karşı yapacağımız iş, onların mazarrat vermelerine meydan bırakmamak için tedbir almaktır. bu yolda şöyle bir misal gösterilmektedir:

Dikili ve ekili bir bağ ve bostan üzerine doğru yürüyüp gelen bir nehrin nihayet bir gün bu bağ ve bostanları bozacağını anlayan bazı kimseler nehrin önüne ne suretle geçilebileceğini düşünüyorlardı. Bunların bir kısmı nehrin önüne sed çekmeyi ileri sürdülerse de biriken suların sedde yapacağı tazyik ile seddin yıkılıp daha büyük bir mazarrat vermesinden korktular.

Diğer bir kısım, nehrin kökünü kurutmak ve su çıkan gözleri tıkamak istediler; fakat her hangi gözü tıkadılarsa su diğer bir yerden fışkırdığından bu sefer o yeni yeri kapamakla uğraştılar, ve böylelikle ekin ekmek, bağ ve bostana bakmaktan geri kaldılar.

Birinci ve ikincilerin yaptıklarının hiç bir işe yaramadığını gören üçüncü kısım halk, nehri kurutmak veya önüne sed çekmek cihetlerine gitmiyerek nehrin yatağını değiştirip vereceği ziyanın önüne geçmeyi ve aynı zamanda bu su ile bağ ve bostanları sulamayı düşündüler ve böyle yaparak nehirden bol bol istifade ettiler.

İşte, bir tehlike gibi görünen suyun istikametini değiştirmek suretile faydalı bir hale konulması nasıl mümkünse bizim de sebepsiz yaratılmamış olan gadap ve şehvet kuvvetlerimize, hakikî menfaatlerimize uygun bulunan istikametler vererek bunların mazarratlarından emin kalmamız ve onlardan istifade etmemiz her zaman elimizdedir.

III — En büyük ahlâk sahibi [1] ve ahlâkî hastalıkların en büyük hakiym ve tabibi olan **Peygamberimiz, Kur'**anda «yüksek ve büyük ahlâka malik» olmakla tavsif edilerek dinde ahlâkın yegâne ve en yüksek vasf olduğu bildirilmiş olduğu gibi kendileri de: «ben, ahlâkı yükseltip tamamlamak ve daha yükseltip mükemmelleştirmek için gönderildim...» [2] buyurarak kendilerinin insanlara gönderilmesindeki sebep ve hikmetin ahlâkça yükselmek olduğunu bildirmişlerdir.

İslâm seriati esasen her hususta adaleti şiddetle iltizam ettiğinden adaletin ta kendisi olan ahlâk, **Kur'anın** bütün ahkâm ve emirlerinde tecelli ettiği gibi **Peygamber** de bütün hayatlarında bunları fiillerile yaşatmış ve sözleriyle ümmetine tavsiyede bulunmuşlardır.

Yarın âhirette **Peygambere** en yakın bulunacaklarını iyi huylular [3] olacağını ve mizanımızda en ağır gelecek nesnenin iyi huy olduğunu ve güzel ahlâkın cennete giden yolların en doğrusu bulunduğunu bildiren ve iyi huyluluğu

[1] وَاِنَّكَ لَمَلِيْ خَلْقٍ عَظِيْمٍ 4×68

[2] اِنَّمَا بُعِثْتُ لَّا تَمَّ مَكَارِمُ الْاِخْلَاقِ الْجَامِعِ الصَّغِيرِ 44 S. 2 C. 2 Mısır basması 1312

[3] اِلَّا اَخْبِرْكُمْ بِاَفْرِ بَكُم اِلَى مَجَالِسِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ اِحْسَنُكُمْ اِخْلَاقًا الْحَدِيثُ. رَوَاهُ الطَّبْرَانِيُّ

وَالْبَيْهَقِيُّ. رَاجِعْ شَرْحَ الْاَحْيَاءِ 173 S. 6 C.

tavsiye eden bir çok hadisler vardır. [1]

Bir gün **Peygamberimize** bir kimse gelip «Din, nedir?...» diye sormuş; **Peygamberimiz** de: «güzel huydur.» Cevabını vermiş idiler. Bu kimse aynı soruyu **Peygamberimizin** sağ taraflarına bir kerre de sol taraflarına geçip iki defa daha sormuş ve yine aynı cevabı almıştı. Bu sefer arka tarafa geçerek «din nedir?» diye sorunca **Peygamberimiz** o kimseye dönüp: «anlamıyormusun, din, öfkelenmemendir..» buyurmuşlardı.

Yine bir gün diğer bir kimse peygamberimizden nasihat istemiş; buna da şöyle buyrulmuştu: «her nerede ve her ne zamanda olursan ol **Allah'dan** korun ve ondan çekin...»

Bu zat daha ziyade nasihat istediğinden: «işlediğin günahı bir sevap ile karşıla ki o günah defterinden silinsin..» buyurdular.

Bir nasihat daha verilmesini dileyen bu kimseye: «insanlara iyi huy ile muamele et..» diyerek nasihatlarına hitam verdiler.

IV — Ahlakın tashih edilip edilmeyeceği başlı başına bir mevzu teşkil eder.

Ahlakın, tashih ve tehzibi, bir hakikatı başka bir hakikata tebdil etmek manasına olmadığından bunun imkânında şüphe yoktur. Kararmış olan bir gümüşün silinince meydana çıkması gibi bir kimsenin de iç yüzünü kaplıyan ahlâksızlık kirlerinden kendisini sıyrabilmesi mümkündür. Eğer ahlakın tashihi mümkün olmaya idi insanlara iyi huyları öğretmek ve tamamlamak için gelen **Peygamberimizin** ve bütün peygamberlerin gönderilmeleri; vâiz ve

[1] Bu Hadisler için bak:

K. 25. B. 55 ve 62 ve 71 رمدی

K. 27. B. 28 ابن ماجه

K. 20 B. 74 سنن دارمی

nâsıhlar tarafından insanlara verilen öğütler ve bu günkü binlerce terbiye müesseseleri, ahlâk ve terbiyeye dair yazılmış olan binlerce eserler yersiz ve abes olurdu. Vahşi hayvanları bile terbiye sayesinde ehlileştirmek mümkün iken insanların ahlâklarını tashih edebileceklerini kabul etmek en açık bir hakikata göz yummaktan başka bir şey değildir.